Anna Oleńczuk-Paszel, Władysław Husejko

Migracje zarobkowe a struktura kapitału ludzkiego obszarów wiejskich

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 8, 277-284

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

Anna Oleńczuk-Paszel
Władysław Husejko

MIGRACJE ZAROBKOWE A STRUKTURA KAPITAŁU LUDZKIEGO OBSZARÓW WIEJSKICH

Wprowadzenie

Członkostwo Polski w UE stworzyło nową sytuację w procesach migracyjnych. Skala zjawiska, jego charakter oraz skutki dla gospodarki i społeczeństwa polskiego są przedmiotem badań oraz licznych debat publicznych, co wskazuje na istotność problemu. Niemniej zauważa się lukę w analizach dotyczących procesów migracyjnych, wynikającą głównie z niedostosowania statystyki publicznej do potrzeb monitorowania międzynarodowego przepływu ludności, co utrudnia również zaawansowany proces badawczy zjawiska.

Dane statystyczne dotyczące zjawisk migracyjnych mających miejsce w Polsce nie są jednoznaczne. Najczęściej wynika to z faktu przyjęcia różnych założeń wyjściowych oraz odmiennej metodologii. GUS publikuje corocznie statystyki dotyczące emigracji stałych. Stosując nieadekwatne do obecnych realiów definicje ruchów migracyjnych, określa emigrację jako dokonanie wymeldowania z pobytu stałego w związku z wyjazdem za granicę, a imigrację jako zameldowanie na pobyt stały przez osobę, która przybyła z zagranicy. Statystyki te szacują więc tylko wielkość wyjazdów długookresowych, z pominięciem wyjazdów krótkookresowych i sezonowych poniżej 2 miesięcy[1]. Bieżące doniesienia z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności

[1] B. Kłos, *Migracje zarobkowe Polaków do krajów Unii Europejskiej*, Biuro Analiz Sejmowych, nr 2/2006.

(BAEL), podobnie jak dane z innych wskazanych źródeł nie doszacowują rzeczywistej wielkości okresowej emigracji zarobkowej, gdyż dotyczą jedynie migracji stałych.

Celem artykułu jest przedstawienie charakteru i skali procesów migracyjnych oraz ich wpływu na strukturę kapitału ludzkiego.

W toku analiz autorzy zamierzają potwierdzić hipotezę o nieznacznym wpływie zjawiska emigracji na strukturę demograficzną terenu objętego badaniem.

Zakres przestrzenny badań obejmuje woj. zachodniopomorskie, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich znajdujących się w jego granicach. Dane wykorzystane do opracowania problemu badawczego pozyskano ze źródeł wtórnych w postaci raportów przygotowywanych dla Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

1. Charakter migracji

Zjawisko migracji zagranicznych stało się nieodłącznym elementem współczesnej zglobalizowanej gospodarki. Jest to zjawisko wieloaspektowe warunkowane decyzjami wynikającymi z przesłanek politycznych, społecznych, rodzinnych i ekonomicznych. W ostatnich latach wyraźnie wzrasta znaczenie czynników ekonomicznych. Dominują migracje zarobkowe, których celem jest poprawa sytuacji życiowej własnej i członków rodziny. Migracjom zarobkowym sprzyjają: zróżnicowanie poziomu życia w skali całego świata mierzone poziomem PKB *per capita*, wysokością płac, wielkością stopy bezrobocia, szersze perspektywy rozwojowe i coraz większa dostępność do informacji, łatwość i szybkość przemieszczania się[2].

Nie potwierdzają się jednak prognozy o masowej migracji zarobkowej o stałym charakterze, która miała nastąpić po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Nie można natomiast nie zauważyć zjawiska mobilności polskich pracowników i skali wyjazdów krótkookresowych. Po 1 maja 2004 nastąpił przyrost migracji cyrkulacyjnych polegających na wzroście liczby osób opuszczających kraj „na pewien czas", z założeniem powrotu, ale bez sprecyzowania, kiedy to nastąpi.

Cechą charakterystyczną zjawiska migracji jest selektywność. Częściej migrują ludzie młodzi, przedsiębiorczy i nie bojący się ryzyka. Należy jednak zauważyć, że coraz powszechniejsze we współczesnych ruchach migracyjnych stają się migracje międzynarodowe osób dobrze wykształconych.

[2] Ibidem.

2. Skala migracji

Zgodnie z terminologią przyjętą przez GUS pojęcie emigracji w niniejszym opracowaniu będzie rozumiane jako dokonanie wymeldowania z pobytu stałego w związku z wyjazdem za granicę.

W 2004 roku odnotowano w Polsce najniższy poziom emigracji na przestrzeni 50 lat (wykres 1). W rok po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej (2005 r.) liczba wyjazdów zagranicznych zwiększyła się w porównaniu z poprzednim rokiem, jednak saldo migracji na pobyt stały w Polsce było ujemne. Dość gwałtowny wzrost liczby wyjazdów na pobyt stały zaobserwowano w roku 2006, w którym wielkość migracji podwoiła się w porównaniu z 2005 rokiem i wyniosła 49 936 tys[3].

Wykres 1. Wielkość migracji zagranicznych na pobyt stały w Polsce w latach 2001-2006

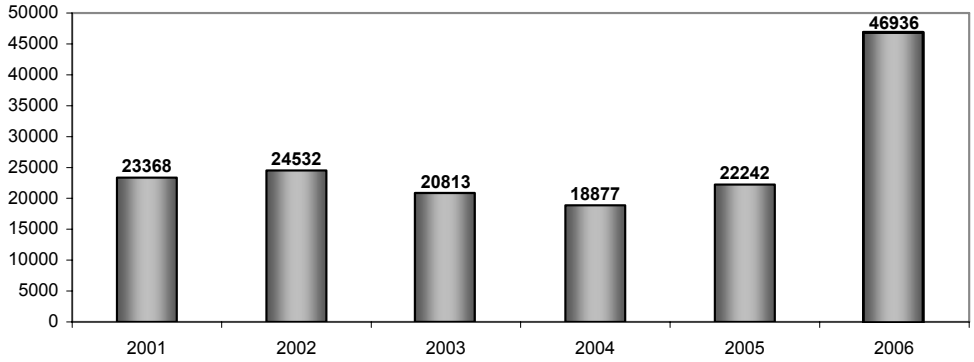

Źródło: Zagraniczna migracja zarobkowa. Struktura społeczno-zawodowa oraz wpływ migracji na spadek bezrobocia, przyczyny i motywy zagranicznych migracji zarobkowych ludności, raport badawczy przygotowany na zlecenie WUP w Szczecinie, czerwiec 2007, s. 39.

W woj. zachodniopomorskim nie zaobserwowano tak znaczącego powiększenia poziomu migracji. W okresie 2001-2006 najniższy poziom wymeldowań na pobyt stały wystąpił w roku poprzedzającym przyjęcie Polski do UE. Od 2004 obserwuje się stopniowy wzrost liczby wyjazdów zagranicznych. Liczba wymeldowań znacząco wzrosła w 2005 roku, kiedy z terenu woj. zachodniopomorskiego wymeldowało się 1018 osób, czyli o 60% więcej niż w roku poprzednim. W 2006

[3] *Zagraniczna migracja zarobkowa. Struktura społeczno-zawodowa oraz wpływ migracji na spadek bezrobocia, przyczyny i motywy zagranicznych migracji zarobkowych ludności*, raport badawczy przygotowany na zlecenie WUP w Szczecinie, czerwiec 2007.

roku liczba wyjazdów nieznacznie uległa zwiększeniu i osiągnęła wartość 1082. Wśród emigrantów przeważali mężczyźni, stanowiąc 58,5% ogółu.

Wykres 2. Migracje zagraniczne na pobyt stały w woj. zachodniopomorskim w latach 2001-2006

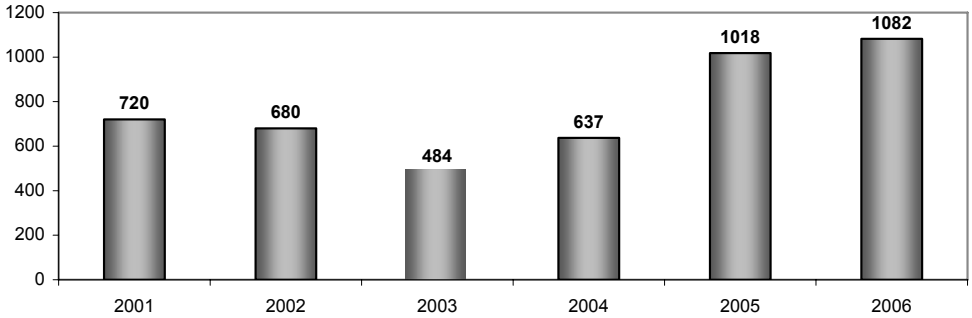

Źródło: Zagraniczna migracja zarobkowa. Struktura społeczno-zawodowa oraz wpływ migracji na spadek bezrobocia, przyczyny i motywy zagranicznych migracji zarobkowych ludności, raport badawczy przygotowany na zlecenie WUP w Szczecinie, czerwiec 2007, s. 41.

Zdecydowana większość emigrantów (70%) pochodziła z podregionu szczecińskiego, 30% stanowili mieszkańcy podregionu koszalińskiego. Największą mobilnością charakteryzują się mieszkańcy miast Szczecin i Koszalin, odpowiednio 21% i 23% ogółu (wykres 3). Zjawisko to zastanawia ze względu na fakt, iż miasta te są uznawane za centra społeczno-gospodarcze i kulturalne regionu. Można wiec zadać pytanie, co skłania ich mieszkańców do opuszczania tego terenu? W roku 2006 nie odnotowano natomiast wymeldowań na pobyt stały w czterech powiatach: drawskim, kołobrzeskim, szczecineckim i świdwińskim.

Mieszkańcy woj. zachodniopomorskiego wyjeżdżają głównie do Wielkiej Brytanii (43,4%) oraz Niemiec (24,8%). Mniejszym, choć niesłabnącym zainteresowaniem cieszy się Irlandia, do której w roku 2006 wyjechało 6,8% ogółu emigrantów.

Rozpatrując skalę migracji na obszarach wiejskich woj. zachodniopomorskiego dokonano szacunków jedynie dla powiatów, w których zanotowano widoczny (powyżej 1%) poziom emigracji (wykres 3). Za obszary wiejskie uznano wszystkie tereny poza granicami administracyjnymi miast. Dokonane obliczenia są podstawą do stwierdzenia, że napływ i odpływ ludności z obszarów wiejskich województwa nie przybiera znacznych rozmiarów (tabela 1).

Wykres 3. Odsetek migracji zagranicznych na pobyt stały w woj. zachodniopomorskim w 2006 roku

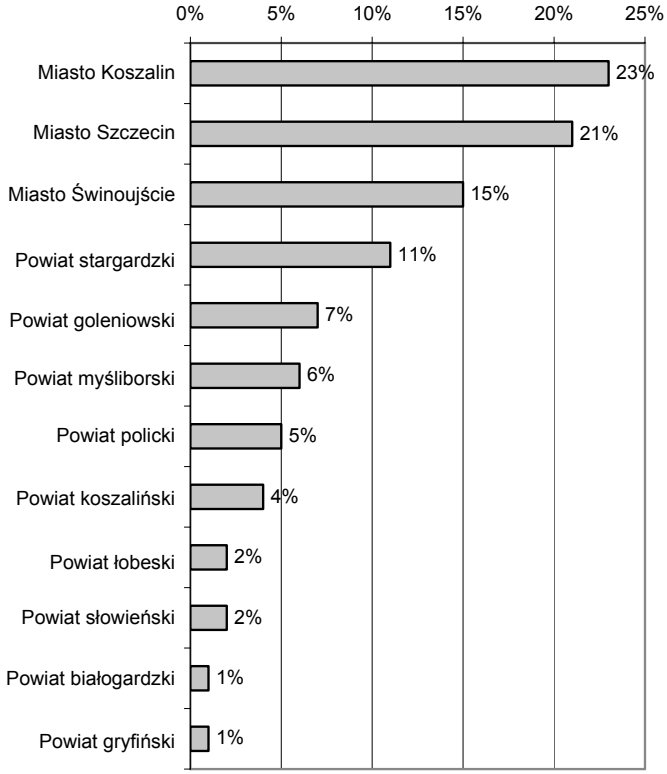

Pozostałe dane poniżej 1%.

Źródło: Zagraniczna migracja zarobkowa. Struktura społeczno-zawodowa oraz wpływ migracji na spadek bezrobocia, przyczyny i motywy zagranicznych migracji zarobkowych ludności, raport badawczy przygotowany na zlecenie WUP w Szczecinie, czerwiec 2007, s. 42.

W roku 2006 największy odpływ ludności zaobserwowano w powiatach koszalińskim, goleniowskim i białogardzkim. Interesujący może być fakt, iż w powiecie goleniowskim funkcjonuje Park Przemysłowy, a w jego ramach Specjalna Strefa Ekonomiczna. Można więc uznać, że tereny te, sprzyjając rozwojowi przedsiębiorczości, powinny być miejscem napływu, a nie odpływu ludności. Niemniej rozmiar emigracji we wskazanych jednostkach administracyjnych spowodował ujemne saldo migracji, jednakże jego wysokość nie mogła stanowić zagrożenia dla struktury demograficznej obszarów wiejskich tych samorządów. Liczba ludności ogółem obszarów wiejskich wskazanych powiatów oscyluje bowiem odpowiednio

na poziomie 50 147, 36 959 oraz 18 365 osób. Nie ma więc mowy o znacznym wpływie emigracji na strukturę ilościową ludności obszarów wiejskich woj. zachodniopomorskiego.

Tabela 1. Migracje zagraniczne na pobyt stały na obszarach wiejskich woj. zachodniopomorskiego w 2006 roku

Powiat	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety		Saldo migracji		
	z.	w.	z.	w.	z.	w.	ogółem	mężczyźni	kobiety
goleniowski	12	19	9	10	3	9	-7	-1	-6
gryfiński	4	3	0	3	4	0	1	-3	4
łobeski	0	5	0	0	0	5	-5	0	-5
myśliborski	6	8	1	3	5	5	-2	-2	0
policki	19	7	11	3	8	4	12	8	4
stargardzki	9	5	5	4	4	1	4	1	3
białogardzki	3	11	1	4	2	7	-8	-3	-5
koszaliński	17	23	5	13	12	10	-6	-8	2
sławieński	5	0	4	0	1	0	5	4	1

z. – zameldowania
w. – wymeldowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Regionalnych.

Podobne wnioski można wyciągnąć, analizując zjawiska migracyjne na obszarach wiejskich tych powiatów, w których zameldowania na pobyt stały przewyższały wymeldowania. W powiecie polickim, sławieńskim, stargardzkim i gryfińskim w roku 2006 saldo migracji było dodatnie. Nie wpłynęło to jednak na ilościową strukturę ludności tego terenu, ze względu na zbyt mały rozmiar zjawiska.

Brak danych o wykształceniu osób migrujących uniemożliwia określenie wpływu zjawiska na jakościową strukturę ludności zamieszkującej określony teren. Nie pozwala to dopełnić obrazu problemu badawczego, a jednocześnie wskazuje na konieczność zmiany sposobu ewidencji osób migrujących oraz publikacji wyczerpujących danych dotyczących ilościowych i jakościowych aspektów migracji. Dopiero wtedy będzie można określić, w sposób empiryczny, skalę i skutki procesów migracyjnych dla gospodarki i społeczeństwa.

Podsumowanie

Analiza charakteru i skali procesów migracyjnych oraz ich wpływu na strukturę demograficzną obszarów wiejskich woj. zachodniopomorskiego jest podstawą do sformułowania następujących wniosków:

1. Istnieje pilna potrzeba zmiany sposobu ewidencji ruchów migracyjnych w Polsce poprzez opracowanie metod gromadzenia danych wiarygodnie opisujących strukturę i skalę migracji. Brak działań w tym zakresie będzie powodował znaczące różnice pomiędzy posiadaną bazą danych a realiami.
2. Rozmiary emigracji na pobyt stały w Polsce znacznie się powiększyły w 2006 roku. W woj. zachodniopomorskim największy wzrost liczby wymeldowań na pobyt stały nastąpił w 2005 roku i utrzymuje się na praktycznie niezmienionym poziomie.
3. Emigrujący pochodzą głównie z dużych miast leżących w granicach woj. zachodniopomorskiego (Koszalin, Szczecin, Świnoujście). Bardziej mobilni są mieszkańcy podregionu szczecińskiego. Biorąc pod uwagę strukturę emigrujących według płci, większą mobilnością charakteryzują się mężczyźni.
4. Oszacowanie dokładnego wpływu migracji na strukturę ilościową i jakościową potencjału społecznego obszarów wiejskich woj. zachodniopomorskiego nie jest możliwe ze względu na przedstawione niedoskonałości systemu ewidencji migracji. Niemniej można stwierdzić, że ruchy migracyjne, ze względu na ich niewielką skalę, nie mają wpływu na strukturę demograficzną obszaru objętego badaniem.

LABOUR MIGRATIONS AND HUMAN CAPITAL STRUCTURE IN RURAL AREAS

Summary

Poles foreign migrations are object of numerous public discussions. There is a lack of precise data in public statistic, that could confirm the observations in empirical way. This problem was the substantiation for the researches.

Authors, except migration character, wanted to show it's scale and influence on the rural areas of zachodniopomorskie voivodeship social capital structure. Regard to the differences between data collecting methods and migration monitoring needs, the hypothesis of the article was confirmed only owing to approximate assessment.

Translated by Anna Oleńczuk-Paszel
and Władysław Husejko